

Adrian-Silvan Ionescu

MODĂ ȘI SOCIETATE URBANĂ ÎN
ROMÂNIA EPOCII MODERNE

Cuprins

Prefață	7
Introducere	11
I. Modele studiilor modei	39
II. Mode urbane de tranziție în epoci de tranziție	71
III. Modernitate europeană	145
IV. Secretele îmbrăcămînții	217
V. Război și modă	225
VI. Eleganța artiștilor și a literaților	243
VII. Moda copiilor	263
VIII. Moda sporturilor	277
IX. Moda în uniformă	319
X. Coafuri și bărbi	403
XI. Igienă corporală și vestimentară	435
XII. Croitori, modiste, marșanzi și marșande de modă	465
XIII. Umor și modă	503
Concluzii	557
Anexe	559
Fashion and Urban Society in Modern Romania (Summary)	591
Bibliografie selectivă	611

INTRODUCERE

Moda, de acum și dintotdeauna, oferă privitorului un spectacol variat și amuzant, deloc plicticos, uneori ridicol, alteori chiar buf prin exagerări. Câți își mai amintesc de vestimentația *à la Malagamba* și de cei ce o purtau, porecliți *malagambiști*, la sfârșitul anilor '50, urmând exemplul celui ce o introdusese la noi, dirijorul de muzică ușoară Sergiu Malagamba? Dar de haina de blană *delon*, numită așa după modelul pe care îl purta, într-un film, celebrul actor francez Alain Delon? Dar de sacoul în carouri *mannix*, botezat cu numele unui personaj dintr-un serial polițist pentru televiziune? Dar de pălăria *malec*, ce luase numele caracterului comic creat de Buster Keaton în epoca de glorie a filmelor mute? Iar exemplele ar putea continua la infinit.

Am fost un spectator atent al modei în ultimii 35 de ani astfel că am putut asista și am putut observa fluctuațiile și revenirile ei. Fusta s-a scurtat și s-a lungit de mai multe ori: în 1965 era mini, în 1970 maxi, în 1980 midi, în 1995-2004 din nou mini, dar aceasta în mod special în cercurile adolescente sau cele ale interpretelor de muzică ușoară și prezentatoarelor de televiziune. Pantalonii au suferit aceleași transformări de la strâmt la larg: 1960, largi și cu manșetă; 1965-1970, strâmți, aproape mulați pe picior și de aceea identificați cu termenul de *pană*; 1970-1975 mai mult sau mai puțin strâmți pe pulpe dar evazați la bază; 1975-1980, o revenire la lărgimea medie, fără excese; 1984-1988, modelul șalvar, largi la bazin și pe toată lungimea dar strâmți la gleznă; 1990, din nou strâmți dar, de data aceasta, rupti, crăpați și decolorați – în mod accidental sau voit – și deșirați la marginea de jos (acest lucru se preta în special la *blue jeans*, uniforma universală a tineretului); 1995-2000, excesiv de largi și de lungi, cumpărați cu cel puțin două numere mai mari decât măsura purtătorului, pentru a atârna turul cât mai jos, eventual pe la genunchi, și a cădea mult pe vine, unde fac o mulțime de crețuri; din 2001 au revenit

pantalonii evazați – cel puțin în toaleta feminină – cu deschidere foarte mare la partea de jos, favorizată de crăparea materialului pe circa 10 cm și prin inserarea de alte texturi, chiar în nuanțe diferite; în sfârșit, în 2003-2004 s-a impus iar modelul larg la a cărui amploare contribuie și buzunarele bufante de pe laturi, pe întreaga lor lungime; concomitent se poartă și pantalonii strâmți, în degradeuri, ce împart longitudinal piciorul în zone diferit colorate.

O evoluție identică a cunoscut și încălțămintea de damă: de la pantofii cu vârf ascuțit și toc cui din 1965-1968 s-a trecut la pantofii cu botul lat și tocul gros din 1970-1975 care, pentru vară, aveau echivalentul sandalelor sau papucilor cu talpa groasă din plută; în 1980-1985 au apărut sabotii cu talpa compactă din lemn sau din plastic turnat; între 1985-1990 iar se îngustează vârfurile, iar tocul de înălțime medie, gen mosor, e amplasat nu exact sub călcâi, cum era firesc, ci mai spre mijlocul tălpii; o revenire în forță a formelor masive are loc în intervalul 1995-1999 când pantofii au tălpi enorme, ca acelea ortopedice, de 10-15 cm înălțime, compacte pe toată suprafața sau cu un toc la fel de gros, ce nu permiteau îndoirea normală a piciorului în timpul mersului, pentru ca, în 2000-2003 să se impună din nou pantofii cu forme suple, ascuțite sau tăiate, cu vârfurile foarte lungi, depășind cu mult dimensiunea reală a piciorului, și toc foarte înalt și aplatizat, de secțiune paralelipipedică. Acest model elegant și îngust cunoaște în 2004 maximul dezvoltării când vârfurile exagerat de ascuțite și lungi sunt ridicate, ca la papucii turcești, pentru a nu incomoda mersul. Mode specific adolescentine au fost acelea ale bocancilor înalți, de tip militar, cu multe ținte, curele și cataramă, agreați de fete între 1997-2000, și ale pantofilor sport, albi, de tip Adidas, purtați cu șireturile desfăcute, atârând neglijent pe jos, și limbi enorme, cu forme organice (date de buretele cu care erau umplute), ce depășeau marginea pantalonilor și se ridicau mult pe picior, uneori ca niște *cnemide* din dotarea războinicilor antichității.

Și încălțămintea bărbătească a trecut prin unele variații, de la butucănoșii pantofi din anii 1950, făcuți parcă pentru a rezista 100 de ani, la cei subțiri și ascuțiți din intervalul 1960-1965, apoi la cei foarte lași și comozi, cu vârfurile pătrate, chiar puțin evazate, din 1968-1975, pentru a se reveni la vârfurile ascuțite, la talpa foarte subțire și tocul mic în 1980-1985; apoi impunerea vârfurilor ascuțite și a tocului înalt și teșit, după acela al cizmei de cowboy – așa-numiții *ciocați* – din intervalul 1990-1995; a

trecut apoi la modelul cu bot rotund și talpa groasă, concurând pe cei de damă, în 1995-1999 și, din nou, revenirea la linia suplă și elegantă, din piele fină, cu vârful retezat, în 2000-2002. De altfel, vestimentația masculină nu a suferit prea multe modificări decât, cel mult, în forma și dimensiunea reverelor (potrivite în 1960, late în 1970, înguste în 1980, medii în 1990) și în lungimea sau lărgimea hainei (lungă și pe talie în 1970-1980, scurtă și foarte largă, de-a dreptul lălâie, în 1990-1995, iar lungă, aproape ca o redingotă, în 2000). O încercare de introducere a culorii s-a simțit în 1994-1997 când au apărut sacouri în tonuri tari, neobișnuite până atunci – roșii, verzi, galbene, oranj, albastre – care, însă, nu au rezistat prea mult și s-a revenit la cromatica stinsă, chiar monotonă, tradițională, de gri, negru, brun și bej. Cămășile colorate din intervalul 1975-1989, neacordate cu tonul costumului – de obicei oranj sau roșii la haine gri sau bej, în dungi – îi caracterizau pe activiștii de partid lipsiți de gust și de trăiri estetice. Perioada de după 1990 a exclus cromatica electrică a cămășilor fiind preferate nuanțele pastelate, discrete, de bleu, eventual vernil, roz sau crem. Au revenit cămășile în dungi alb-bleu, cu guler și manșete albe, foarte în vogă la 1920-1930. Fronda generației *bippy* din deceniul 1965-1975 ale cărei cămăși epatau prin texturi înflorate, cât mai tari și excentrice – furnizate uneori chiar de metrajele pentru tapițat scaune! – a fost dată demult uitării. În costumația bărbătească doar cravatele au fost supuse variațiilor de dimensiune și gamă: de la sobrietatea celor de lățime medie, în dungi oblice și nuanțe terne din 1955-1960 s-a ajuns la cravatele foarte late ale perioadei 1965-1975, uni sau cu motive geometrice, eventual de lână, care formau un nod foarte gros; apoi, între 1977-1989, cravate cât se putea de subțiri, chiar de lățimea unei curele atunci când erau din piele, cu nodul gata făcut, pentru ca, în 1990-1993 să reapară cravatele late, înflorate, cu tonalități vesele, uneori stridente, înlocuite între 1993-1996 de cele cu dungi orizontale, paralele, în tonuri contrastante; apoi, în intervalul următor, până în 2002, de unele mai potolite, cu motivistică geometrică, bazată pe euritmie fastidioasă, obsedantă chiar (cerculețe, pătrățele) în culori sobre.

În anumite perioade, apar modele inspirate de portul popular local, fie la noi, fie în restul lumii: între 1970 și 1980 au fost în mare vogă iile românești și cămășile din pânză topită, cu delicate borderii din arnici; după o perioadă mai îndepărtată, din vremea mișcării *bippy*, când erau foarte căutate în Occident, vestele și hainele de piele cu franjuri – ce

amintesc de acelea ale indienilor și ale pionierilor Vestului american – cunosc în anii 2002-2004 o nouă modă, ce s-a impus și la noi.

La fel ca în vechime, podoaba capilară completează și azi îmbrăcămintea: de la pletele și bărbile stufoase ale tinerilor generației *beat* și *hippy* (1960-1970) s-a ajuns la capetele complet rase ale celor ce s-au intitulat tocmai din acest motiv *skinheads* (1990-2004); aceștia au subzistat în mod tacit cu adepții *punk*, aceia ce-și păstrau, cu mândrie, o creastă în mijlocul capului – ca la amerindienii din zona pădurilor Nord-Estice – dar bine îmbibată cu fixativ și vopsită în nuanțe stridente (citron, oranj, roșu, verde). La aceasta se adăugau cercei la urechi – chiar mai mulți pe un lob –, în nas, buze, sprâncene și chiar limbă. În aproximativ același interval, unele fete preferă părul împletit în mii de codițe subțiri, după canonul eleganței unor triburi africane. Totuși, nu au fost puține reprezentante ale tinerei generații care și-au sacrificat părul, umblând și ele rase la piele, ca prietenii ori colegii lor. De altfel, în acest caz s-a putut observa chiar o inversare a felului de valorificare a frumuseții naturale a coafurii: pe stradă se întâlneau adesea perechi de tineri unde băiatul avea plete lungi, prinse la spate în coadă, iar fata era tunsă numărul 3 sau chiar rasă!

Mai toate formele vestimentare nefirești au efecte pernicioase asupra corpului uman: pantofii strâmți și ascuțiți deformează piciorul și cauzează apariția monturilor; tălpile prea groase și înalte ale încălțărilor, ce nu permit îndoirea piciorului, duc la platfus și la dureri ale coloanei vertebrale. Bustierele, atât de comune în ținuta de vară – și nu numai – asigură sciatica și boala de rinichi a maturității. Dar toate modele, fără excepție, au reprezentat exagerări adoptate, cu entuziasm, de cei tineri și blamate de cei bătrâni. Dezgolirea ori sumara acoperire a unor părți ale corpului a fost totdeauna menită să suscite interesul și atracția sexului opus: în Renaștere era acceptat decolteul, dar era inadmisibilă revelarea piciorului, nici măcar a vârfului pantofului; în moda antichizantă din timpul lui Napoleon I anatomia feminină era, cu generozitate, expusă vederii prin texturile transparente ale rochiei cu talia sub sâni și lungă până deasupra gleznei pentru a arăta delicatețea sandalelor sau a balerinelor prinse cu șireturi de mătase; în timpul Restaurăției trupul este din nou ascuns pentru încă 100 de ani de rochii ample și groase, dar după primul război mondial și până la cel de-al doilea, fustele se scurtează din ce în ce mai mult pentru ca, după 1960 să devină mini, așa cum s-a precizat mai sus. Azi

s-a ajuns a fi dezvelit pânțele și buricul – acesta ornamentat de câte o bijuterie înfiptă în carne, ca la unele popoare orientale – prin purtarea unor bluze sau maiouri voit prea mici (bustiere). Dacă se merge în acest ritm nici nu îndrăznim să ne gândim ce ne va rezerva viitorul și care dintre părțile intime vor fi scoase la iveală ! Sau ne vom întoarce la o acoperire intergală a anatomiei!?! Căci doar moda este ciclică...

Perioadele de criză economică și de sărăcie a populației au cunoscut, în planul îmbrăcăminții, o reacție de ascundere a situației reale de precaritate a existenței: o explozie a eleganței în vestimentația de iarnă s-a manifestat în intervalul 1984-1989 când aproape oricare femeie posedă măcar un guler și o căciulă de vulpe albă, argintie sau roșie dacă nu chiar o haină întregă, mai lungă sau mai scurtă, de astrahan, vulpe sau enot.

La fel, bărbații aveau gulere și căciuli de nutrie, ceea ce era total nepotrivit să arboreze cu o decadă și jumătate în urmă când, un asemenea articol prețios putea aduce purtătorului acuzația că provine din clasa burghezo-moșierească și, de aici, o serie de neplăceri (pierderea serviciului, a locuinței și, uneori, chiar întemnițarea).

În același interval, Fondul Plastic – la care colabora majoritatea plasticienilor, indiferent de specialitate și de tehnica pe care o practicau în mod curent – pune la dispoziție o gamă largă de articole de îmbrăcăminte, mult prețuite de toate femeile care, neavând posibilitatea să se îmbrace „de la pachet” – adică din străinătate, cu cadourile trimise de rude sau prieteni cu dare de mână – își procurau de acolo lucruri foarte șic și sigur investite cu valoare estetică de vreme ce erau create de artiști: fuste și rochii de vară (vopsite multicolor folosind un procedeu de legare cu sfoară când erau cufundate în baia de culoare prin care se obținea un model radiar), bluze din pânză topită, poșete, cordoane și, uneori, chiar pantofi de piele fină, broșe, coliere, inele etc. Până la finele anului 1989, Fondul Plastic a oferit, prin existența acestui sector vestimentar, un excelent mijloc de subzistență multor artiști care, altfel, nu și-ar fi putut asigura traiul zilnic din cauza lipsei unei piețe de artă prin care să își valorifice opera. După acea dată, comerțul cu articole de îmbrăcăminte a decăzut din cauza concurenței din partea colportorilor de piese vestimentare, ieftine și la modă, aduse din Turcia iar, din 1995, a apariției magazinelor „second hand” destinate celor nevoiași, unde se comercializează lucruri luate *en gros* din Occident, demodate sau purtate, sau a succursalelor marilor case de modă, accesibile doar celor avuți. Astfel a dispărut o expresie plastică foarte interesantă ce era

simptomatică pentru acea perioadă de mizerie și de opresiune socială și politică exercitată de regimul comunist asupra intelectualității, cu precădere a creatorilor din domeniul artistic.

În lagărul socialist s-a încercat, cu obstinație, uniformizarea populației: haina identică, simplă, practică și rezistentă, din materia neutră cromatic, menită a egaliza masele și a șterge nota de personalitate a indivizilor. Acest experiment a reușit pe o durată mai lungă sau mai scurtă în China, Coreea de Nord, Vietnam și Cambodgia.

Dar uniformizarea vestimentară dorită și impusă de anumite regimuri totalitare a devenit o realitate tocmai în blocul opus, acela al societății de consum, prin portul liber consimțit de *blue jeans* și articole înrudite. Orice tânăr și-a dorit o pereche de *blue jeans* și, dacă aspirațiile sale erau mai înalte, putea să speră și la o jachetă (*geacă* în argou) din același material. În anii '60 ai secolului XX acesta era visul fiecărui adolescent electrizat de mitologia americană și de vizionarea puținelor filme western ce ajungeau pe ecranele noastre, iar procurarea pantalonilor „de cowboy“ ori chiar a unui set complet era o adevărată victorie. Obținut „din pachet“ sau adus din străinătate de rudele venite în vizită, banalul articol al îmbrăcăminții de lucru occidentale era vândut în țară la suprapreț și era purtat ca veșmânt foarte luxos duminică, în zilele de sărbătoare și la petreceri. Azi a devenit un lucru comun, vândut la tarabe, pe Lipsani ori în magazine specializate, „de firmă“, la care oricine are acces, dar în acei ani posesorul unei perechi de *blue jeans* era privit cu admirație și invidie, ca un adevărat privilegiat. Acum ei reprezintă omul modern, simplu, muncitor, foarte activ, dar și o tinerețe eternă, tinerețea pionierilor americani, a căutătorilor de aur, fermierilor și cuceritorilor Vestului, ale căror idealuri și morală s-au difuzat în toată lumea. Costumul acesta a adus nu numai uniformizarea, dar a impus și îmbrăcămintea *unisex*, adoptată atât de băieți cât și de fete – chiar dacă pentru ele au apărut și modele proprii femeiești, fuste, rochii și sarafane croite din același material rezistent, albăstrui (desemnat în Statele Unite cu termenul *denim* pentru că, inițial, în veacul al XIX-lea, când au fost făcuți primii pantaloni de acest fel pentru minierii din California, materialul era produs de fabricile franțuzești din Nîmes). Portul acesta care, în aparență, reprezintă un afișat nonconformism este, în realitate, de un cras conformism, o aliniere la un curent dat, semn de recunoscutibilitate al unor idei și fronde specifice vârstei, o „salopetă“ a adolescenților de pretutindeni reuniți de internaționalismul juvenil.

Și moda *unisex* este o expresie a perioadei de criză economică și derivă a gustului, când oferta prea mare, dar prețurile prohibitive îi fac pe tineri să reacționeze prin sobrietatea uniformei *blue jeans* și nota neglijență și murdară – chiar pauperă – a îmbrăcăminții cu petece ostentative, rupturi și texturi destrămate la extremități. În epoca de tranziție pe care o parcurge România, începând din anul 1990 și până în prezent, acest port *unisex*, comod și ieftin, s-a răspândit și la generațiile mai vârstnice nu doar la adolescenți și tinde a fi folosit mult timp de acum înainte. La *blue jeans* sunt acordate tricouri (*T-shirts*) nepretențioase, în diferite nuanțe și cu diverse reclame, devize sau mesaje. Textele și imaginile imprimate pe maiouri sunt, uneori, expresia protestului tineretului sau semne ale afilierii la un anumit curent muzical.¹ Cei ce arborează indiferența vestimentară spre a se plasa în rândul boemei cultural-artistice își selectează, de fapt, cu multă grijă piesele de îmbrăcăminte. Acestea nu sunt nicidecum luate la întâmplare, cum ar voi ei să se creadă, iar aerul de indiferență la curentul modei este complet fals. Toți oamenii vor să pară **ceva** – sau **altceva** – decât sunt. Comoditatea sau economia îi face pe mulți să excludă cravata – poate chiar și cămașa – în favoarea neconvenționalului tricou sau a puloverului.

Simulând neglijența și lipsa mijloacelor materiale tocmai la persoane cu condiție materială prosperă dacă nu chiar înfloritoare, în anii 2001-2002 s-au impus rochiile de vară asimetrice, atârând mai mult într-o parte decât în alta și cusute din materiale diferite, ca și când ar fi alăturate la întâmplare de un croitor nepriceput, rugat să lucreze pentru o rudă săracă. Dar aceasta nu trebuie să inducă pe nimeni în eroare căci este un alt capriciu al modei la fel ca acela din secolul al XVIII-lea când contesele și marchizele se îmbrăcau, pentru variație, în modeste păstorite sau țărăncuțe. Așa se adeverește ciclicitatea, peste veacuri, a modei. Iar în acest sens pot fi găsite nenumărate exemple. Să ne referim doar la câteva modele de încălțăminte deja amintite mai sus: pantofii de damă din intervalul 2000-2004, cu vârful ascuțit și lung, depășind cu mulți centimetri dimensiunea reală a piciorului, descind direct din exagerații *poulaine*, încălțări din secolul al XIV-lea; la fel, cei cu bot lat și bombat, purtați de bărbați prin 1965-1968, aminteau de cei ai Renașterii germane târzii, iar

---

¹ Diane Crane – *Fashion and Its Social Agendas. Class, Gender, and Identity in Clothing*, University of Chicago Press, Chicago, 2000, pp. 285-288.

aceia cu tapla foarte groasă și înaltă, care ridicau purtătorii anilor 1995-1999 cu câțiva centimetri buni, își aveau sorgintea în secolul al XVII-lea, când femeile accedau la asemenea subterfugii pentru a părea mai înalte (căci grosimea tălpii era ascunsă de rochia lungă până la pământ).

*

Acum, când am pășit în secolul XXI, poate părea un anacronism să mai întoarcem privirea spre veacurile XVIII și XIX pentru a cerceta îmbrăcămintea și alura celor ce au trăit atunci. Totuși, câte învățăminte putem trage dintr-un asemenea studiu! El ne va convinge de ciclicitatea modelor, de interesul pe care îl arătau totdeauna femeile și tineretul pentru noile tendințe vestimentare ca și de scandalul ce-l provocau acestea în rândul vârstnicilor conservatori. De asemenea, vom rămâne impresionați de grija pentru om, pentru comoditatea sa, de respectul pentru haină, de patima pentru lux și preocuparea pentru reprezentare care azi s-au pierdut prin generalizarea confecțiilor produse industrial în defavoarea unicatelor executate manual de croitori sărguincioși și destoinici.

Societatea contemporană, tehnicizată și electronizată, a adus odată cu ea modificarea radicală a relațiilor sociale, claustrarea, comunicarea tot mai puțin prin viu grai – „față către față și gură către gură” – (fie și de la distanță, prin intermediul telefonului) sau prin epistolă convențională, cât prin poșta electronică (*e-mail*), izolând individul într-un spațiu restrâns, în fața monitorului de computer. Contactul cu exteriorul reducându-se la minimum, omul contemporan și-a redus și garderoba la minimum necesar, de obicei modest, comod și eficient, luxul și gustul fiind excluse. Individul din secolele XVIII și XIX trăia mult mai mult în public, evolua în viață ca pe o scenă și, în consecință, avea nevoie de o costumație variată, la fel ca într-un spectacol. De aceea și garderoba sa era substanțial mai bogată decât acum, iar interesul pentru înveșmântare ocupa un loc preponderent în viața zilnică. Informat asupra celor ce se purtau în alte țări, educat să aprecieze și să respecte haina, preocupat să își cizeleze gustul și să atragă luarea aminte a semenilor, el acorda o mare atenție aspectului exterior.

Dacă noi, oamenii moderni, ne mirăm de excesele și extravagantele modelor contemporane, derulate prin fața noastră pe parcursul câtorva decenii, este de înțeles uimirea și chiar oroarea încercată de strămoșii

noștri de la începutul secolului al XIX-lea, obișnuiți cu straiile orientale ce nu suferiseră schimbări majore de generații întregi, la vederea *bainelor nemțești*, diametral diferite de ale lor, ce schimbau nu numai silueta purtătorului, dar și comportamentul și moravurile. Trecerea de la portul somptuos al boierimii la *costumul egalității*, sobru, uniform în tăietură și lipsit de ornamente, repeta, practic, radicala modificare produsă în Franța revoluționară, când au fost desființate legile somptuare ale Vechiului Regim care stabileau vestimentația și nuanțele acesteia în funcție de clasa socială. Pentru a nu-și pierde capul sub ghilotină, aristocrații care nu părăsiseră la timp țara au renunțat la mățăsuri și dantele, la peruci și fard, luând hainele de postav ale orășenimii: au schimbat „chiloții” (pantalonii scurți până la genunchi) cu nădragi largi și au purtat părul natural, fără a-l mai pudra măcar.² În Țările Române această trecere nu s-a făcut cu violență și sub marca terorii, ca în timpul regimului iacobin, ci foarte lin și din propria convingere a purtătorului care nu voia să fie considerat o *tombateră* demodată, ci un progresist. Și, tot ca în Franța, femeilor le-a revenit menirea de a reprezenta, prin lux, statutul și averea familiei.

Costumul este limbaj, ca oricare altul, capabil de a transmite mesaje. Astfel, prin costum poate fi determinată poziția socială a purtătorului, averea sa, naționalitatea, locul de proveniență, vârsta, ba chir și caracterul și starea de spirit. Ce-i drept, în vechime acestea se citeau mai bine decât astăzi căci atunci erau reguli clare în privința îmbrăcăminții.

Când se vorbește despre modă, mai toată lumea se gândește, aproape exclusiv, la moda vestimentară, ignorând celelalte sectoare ale vieții care sunt, la rândul lor, afectate de mode. O incursiune în modă este imposibilă fără cunoașterea moravurilor epocii, a personalităților care puteau lansa moda, a arbitrilor eleganței, a caselor care aveau saloane deschise și ore de primire, a distracțiilor, a spectacolelor. De altfel, un asemenea studiu nu poate fi rupt de istoria socială și politică a perioadei, ambele definitorii pentru anumite ținute aflate în voga momentului, mai luxoase sau mai democratice, după caz. Spre exemplu, uniforma militară a fost la mare cinste în anumite perioade de efervescență patriotică și a influențat, într-o

---

² Lynn Hunt – *Freedom of Dress in Revolutionary France*, în Sara E. Melzer, Kathryn Norberg – *From the Royal to the Republican Body. Incorporating the Political in Seventeenth- and Eighteenth Century France*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1998, p. 237.

anumită măsură, moda civilă: în 1830, la înființarea miliției pământene, apoi în timpul Războiului de Independență și după 1877, apoi în ajunul primului război mondial. De asemenea, istoria modei este și istoria interioarelor și a mobilierului aferent, dimensiunile acestora impunând anumite forme vestimentare sau, dimpotrivă, îmbrăcămintea impunând anumite forme. Nu trebuie ignorate nici muzica și dansurile vremii, care dictau anumite veșminte: valsul, polca și mazurca nu le putem imagina fără emisfera impozantei crinoline, *cancan*-ul fără chiloții cu dantelă, jartierele colorate și fustele cu multe volane, iar *charleston*-ul Anilor Nebuni fără rochia sac. Și artele spectacolului au fost influențate de modă: pe scenă, marile actrițe îmbrăcau toalete de ultimă oră – nu neapărat în spiritul epocii în care se plasa acțiunea piesei – realizate la cei mai celebri *couturieri* ai vremii lor.³ Opereta reflecta cel mai bine spiritul secolului al XIX-lea, modele și frivolitățile acestuia, viața fără griji, goana după distracții care marca scurtele perioade de pace dintre continuele conflicte armate. Gustul și pasiunea pentru operetă a marcat întregul veac și a produs emulația necesară compozitorilor care s-au dedicat acestui gen specific în *Belle Epoque*.

Vârsta purtătorilor dicta cromatica: tinerii arborau nuanțe deschise sau puternice, strălucitoare, în vreme ce persoanele mature și vârstnice preferau tonurile mai închise și sobre.

În conversația curentă, cuvântul **modă** atrage după sine sintagma **feminină**, pentru că, în mod special, sexului frumos îi este rezervat apanajul „gâteli”. Dar se uită că au existat perioade în istorie când și bărbații se împopoțonau la fel de mult ca femeile iar, uneori, chiar le întreceau. Este, deci, o mare greșeală ca vestimentația masculină să fie exclusă ori să i se acorde mai puțină atenție într-o analiză a istoriei costumului. Este imposibil să fie date toate amănuntele modei, chiar pe o perioadă scurtă, pentru că accesoriile și ornamentele erau fluctuante de la un sezon la altul, fără a mai vorbi de la un an la altul. De aceea, într-un studiu de acest fel poate fi oferită doar o sugestie asupra liniei generale a îmbrăcăminții pe care, la intervale mai lungi sau mai scurte, se adăugau

---

³ Diana de Marly – *Worth, Father of the Haute Couture*, Holmes & Meier, New York/London, 1990, pp. 171-186; Elizabeth Ann Coleman – *The Opulent Era. Fashions of Worth, Doucet and Pingat*, The Brooklyn Museum in Association with Thames and Hudson, 1989, pp. 104-107.